

3. Barber, B.R. 1992. Jihad vs. McWorld. – Atlantic Monthly. March. P.53-61.
4. Rotfeld. A. 1999. The Global Security System in Transition. – Космополіс. Альманах. P. 17-27.
5. Rosenau, J.N. 1994. New Dimension of Security: The Interaction of Globalizing and Localizing Dynamics. – Security Dialogue, Vol. 25, September. P.255-282.

УДК 340.12

Калюжний Р.А.,
д.ю.н., професор,

Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

ПРАВОВА ІДЕОЛОГІЯ: ПОНЯТТЯ ТА ПРІОРИТЕТИ

Складні економічні, політичні, соціальні процеси в сучасному суспільстві демонструють нагальну необхідність нових підходів до багатьох невіршених проблем в право та державотворенні. Отже, пропонуємо серед першочергових кроків до аналізу вельми необхідної і важливої проблематики пов'язаної з сутністю правової системи, зупинитися власне на тому, що вкладається в зміст правової ідеології, як визначається ця категорія, яким є сутнісне «наповнення» цієї категорії тощо.

Одним із структурних елементів правової системи виступає правова ідеологія, передумовами формування якої є: необхідність регулювання суспільних відносин шляхом впливу через правову ідеологію на правосвідомість громадян і інші елементи правової системи; необхідність попередження правового волюнтаризму, використання негативних правових явищ: правового нігілізму, масової дегуманізації й деморалізації; наявність правових норм і ціннісних орієнтирів, що вимагають оформлення засобами правової ідеології.

Ідеологія, як складова свідомості, є об'єктом філософського аналізу, який дає змогу розкрити евристичні (пізнавальні) можливості та соціальні сфери ідеології. Насамперед відзначимо, що ідеологія має об'єктивне соціально-політичне коріння в умовах життя та свідомості людей. Як специфічна форма свідомості ідеологія формується в результаті диференціації суспільства, відокремлення церкви від держави, особливо з появою націй і виникненням їх суверенних держав. Ідеологія виникає з потреби для якоїсь частини суспільства здобути, залучити, забезпечити підтримку з боку населення своєї політики, певного політичного курсу, програми. Ідеологія може виконувати цю роль, оскільки, виражаючи інтереси груп, класів, націй, держав, відповідає їхнім світоглядним та комунікативним потребам. Саме тому ідеологія виступає також потужним засобом організації людей, управління ними та їхньою поведінкою.

На думку Л.С. Тупчієнко, ідеологія – це система поглядів та цілей, в яких усвідомлюються і оцінюються ставлення людей до дійсності та один до одного, соціальні проблеми і конфлікти, а також містяться цілі (програми) соціальної діяльності, спрямовані на закріплення чи зміну (розвиток) даних суспільних відносин [1, с. 172].

Отже, ідеологія є необхідним і важливим елементом сучасного суспільного життя. Вона представлена широким спектром різних систем цінностей і програм їх реалізації. В Україні після кілька десятилітнього панування єдиної ідеології (комуністичної) та своєрідної деідеологізації суспільства поступово утверджується ідеологічний плюралізм.

Конституційний принцип (ст. 15 Конституції України): жодна ідеологія не може визнаватися у якості обов'язкової. Цей принцип закріплює рівність ідеологій в українському суспільстві. Відсутність єдиної або обов'язкової ідеології не можна розуміти, у тому сенсі слова, що органи державної влади взагалі діють незалежно від будь-яких ідеологічних принципів, або знаходяться понад ідеологічною боротьбою у суспільстві. Наявність розмаїття, плюралізму ідеологій у соціальній, правовій державі – це показник її демократичності, відкритості різним ідейним поглядам, теоріям, повагою до ідеологічних спрямувань окремих соціальних груп.

Однак, у державі єдина національна правова система, тому тут українська необхідна і єдина, загальна, домінуюча правова ідеологія. Законодавство не може ґрунтуватися на різних типах правових ідеологій на користь тим чи іншим соціальним силам суспільства і потребам конкретної життєвої ситуації, яка, як правило, обмежена часовими і просторовими вимогами. Тому потрібна офіційна державна правова ідеологія, якої, на жаль, сьогодні в державі не має.

Правова ідеологія має поставати як моністична в її змістовному та функціональному підпорядкуванні торжеству принципу верховенства права, зорієнтованості на мету та завдання процесу соціальних змін, засобів їх правового забезпечення тощо [2, с. 280].

Несформованість вітчизняної правової ідеології регіоналізує вітчизняний правовий простір, породжує слабкість правової системи, поділяє єдину правову культуру на «східну» та «західну», призводить до втрати чітких політичних і духовних орієнтирів і, як наслідок, до перманентної політичної нестабільності, протистояння [3].

У сучасній юридичній літературі відмічається, що правова ідеологія як складова загальної ідеології не тільки виробляє певне розуміння соціальної дійсності, перспектив її розвитку, а й сприяє утвердженню певного громадського порядку, пропонує цінності, ідеали, норми права, які узаasadничують Україну як країну, перспективи її розвитку [2, с. 280].

Ідеї, які повинні міститися у правовій ідеології, являють собою ціннісні орієнтири, які виявляють активний вплив на правомірну поведінку людини і розвиток суспільних відносин. Ці ідеї мають великий вплив на правотворчий процес, виступають по відношенню до правових норм оціночними орієнтирами.

Формування національної правової ідеології давно стало актуальним питанням українського правового життя, оскільки тут закладені, по-перше, ідейні противаги, обмеження, заборони по відношенню до неправомірних явищ і вчинків, а по-друге, ідейні стимули, мотиви, які сприяють виявленню і укріпленню правомірних засад у суспільстві.

Соціальне призначення правової ідеології виявляється у тому, що вона є продовженням буття права у соціально-правовій практиці, у системі суспільно-правових відносин, які реально складаються під впливом права.

Функціональність правової ідеології є проявом правового впливу на суспільне життя. Цей вплив характеризується певними шляхами, формами, способами, реалізацією принципів права у діяльності офіційних інституцій, а також нормативними, моральними, психологічними та іншими чинниками.

Зміст правової ідеології є широким і багатоманітним, вона містить у собі багато компонентів: це і стратегія законодавства, і принципи правового регулювання, і конституційне будівництво, адміністративно-правова та судово-правова реформи, і захист прав людини, і вдосконалення виборчого права, основ демократії, державності, зміцнення правозаконності, правопорядку і багатьох інших.

У якості основної ідеї правової ідеології, на нашу думку, повинна виступати ідея природного права. Природно-правова складова правової системи відображає витoki права як невід'ємної якості людського буття, у якій закладена та міра свободи, обумовлена природою і людським спілкуванням, яка необхідна для нормального існування людини, відповідно звідси комплекс природних прав і обов'язків: право на життя, власність, особисту незалежність, щастя, обов'язок не посягати на життя, власність, свободу іншої людини. Ідея природного права виступає не тільки як надійний засіб обмеження всевладдя, але й як інструмент соціального захисту людини у державі.

Правовій ідеології необхідно спиратися на юридичний досвід, досягнення загальнолюдської правової цивілізації, на «західну» та «східну» традиції права. Але тут необхідно обрати відповідний юридичний оптім, дотримуючись при цьому міри, а не механічно прилаштовувати до національного правового середовища західні політико-правові інститути та цінності. Тобто творчо сприйняти, зрозуміти зміст і значення загальносвітової юридичної традиції і тільки потім запозичувати із цього досвіду те необхідне, що допомагає змінити українську соціально-правову дійсність у кращу сторону.

Як уособлення права, правова ідеологія – систематизоване уявлення щодо правової дійсності, в основу якої покладені сукупність пов'язаних між собою переконань, настанов, правових поглядів і норм, які формують суспільну та індивідуальну правосвідомість, сприяють утвердженню певного правового порядку, правовідносин, впливаючи на всі сфери соціального життя – економіку, політику, культуру, мораль тощо.

Література

1. Тупчієнко Л.С. Політологія: підруч. (для студ. вищ. навч.закл.) / Л.С.Тупчієнко. – К.: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. – 268 с.
2. Удовика Л.Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір: Монографія. / Л.Г. Удовика. – Х.: Право, 2011.- 552 с.
3. Недюха М. Світоглядно-теоретичні засади правової ідеології / М.Недюха. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/1724>.